

METHODS FOR EVALUATION OF UNPAID WORK PRODUCED BY PUBLIC SECTOR EMPLOYEES

DARIUSZ MATKIEWICZ

Mgr. Dariusz Matkiewicz, Kętrzyn, ul. Osińskiego 4/1, dariusz.matkiewicz@wp.pl

Abstract

The problem of unpaid work and its occurrence in the public sector is consistent with the direction of the research conducted at the University Matej Bel in Banská Bystrica, in the projects of the program VEGA „Trh práce v kontexte špecifik neplatennej práce, meranie jej rozsahu a dopadu na domácnosti, podnikateľskú sféru a ekonomiku” oraz „Neplatená práca ako potenciálny zdroj sociálno-ekonomického rozvoja spoločnosti a determinant individuálneho blahobytu”. Projects involving issues of multi-dimensionality of unpaid work, is a response to the appeal of the political groups and scientific, to change the current view of the problems of the labor market and sustainable development. The search for new forms of activity, examining the size of their occurrence, the impact on social policy and economic and systematize ways of measuring are consistent with the guidelines set out in the EU 2020 strategy. The article analyzes the prevalence of unpaid work among public sector employees, methods of calculating its size and value, to be used to supplement the research methodology time used survey and household production, based on the results of research the author carried out in the context of the above projects.

Key words: unpaid work, time budget, valuation methods.

JEL classification: R 20

Nieodpłatna praca (NPP) – definicja

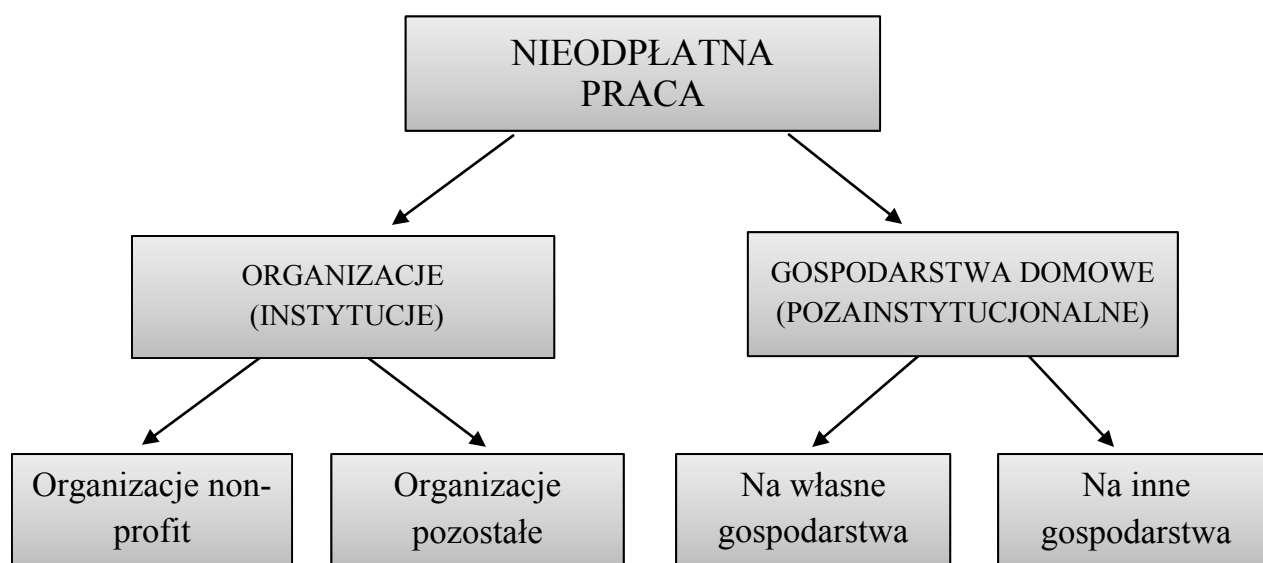
Termin nieodpłatna praca kojarzy się z wolontariatem, działalnością organizacji non-profit, fundacji itp. Badający tą formę aktywności społecznej zauważają jednak, że nie wszystkie działania opierają się na wolontariacie, czyli pragnieniu bezpłatnego i bezinteresownego ofiarowania siebie drugiej, potrzebującej osobie, lecz także na przypadkowym, zaspakajającym czasem nieśmiało, nieokreślone wezwania do zaangażowania w życie i sprawy innych ludzi (Tokarski, 2008, s. 36). Wolontariat zdefiniowany w powyższy sposób nie obejmuje jednak wolontariatu nieformalnego, czyli całego szeregu zachowań związanych z osobistą, niezinstytucjonalizowaną pomocą innym ludziom, nienależącym do rodziny lub grona najbliższych przyjaciół, sąsiadów.

Jednak pojęcie pracy, za którą nie otrzymujemy finansowego wynagrodzenia, to nie tylko w/w kwestie. Praca nieodpłatna to każda czynność, którą wykonujemy zamiennie do pracy płatnej przynosząca spodziewane efekty lub za którą jednostki wykonujące czynności w ramach zatrudnienia otrzymują wynagrodzenie w formie materialnej. Zrealizowanie określonej czynności odpłatnie lub w ramach pomocy charytatywnie, nie tylko jest kwestią wyboru, sytuacji życiowej czy finansowej, w jakiej znajduje się osoba wykonująca czynność, ale również motywacji (Matkiewicz 2012).

Zainteresowanie nieodpłatną pracą datuje się na lata 20-ste XX w. Skupiały się głównie wokół wolontariatu, pracy domowej kobiet i opiece nad ludźmi w podeszłym wieku i chorymi. Nieodpłatna praca kobiet rzadko bywa postrzegana, jako efekt istnienia reguł określających relacje kobiet i mężczyzn w życiu społecznym, bądź jako aktywność, dzięki której są zaspokajane potrzeby społeczne w szeroko rozumianej sferze usług czy wreszcie jako wkład kobiet do wartości dochodu narodowego. Pracę tzw. nieprodukcyjną można jednak przeliczyć na jednostki pieniężne, wyrażając w ten sposób jej wartość rynkową (Mikuta 2002, Błaszczak-Przybycińska 2008).

Statistic of New Zealand (2011) zajmujący się badaniem nieodpłatnej pracy i budżetu czasu dokonał podziału nieodpłatnej pracy zgodnie z wykresem.

Wykres . Podział nieodpłatnej pracy

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Statistic of New Zealand. 2011. Time used survey: 2009/10

Taka klasyfikacja podyktowana była założeniami metodyki opracowywania badania budżetu czasu, stosowanej przez w/w instytucję. Podzieliła ona nieodpłatną pracę na formalną zinstytucjonalizowaną i zaliczyła do niej działalność organizacji non-profit jako wolontariatu oraz inne np. grupy i organizacje kościelne. Drugą kategorią NPP jest nieformalna praca na rzecz gospodarstwa domowego własnego i innego takiego jak: dalszej rodziny, znajomych, sąsiadów. Podział taki jest zbyt ogólny a przez to otwarty na nowe koncepcje definiowania nieodpłatnej pracy.

Badanie budżetu czasu.

Pierwsze badania dotyczące wykorzystania czasu przeprowadzano w Anglii i Francji już pod koniec XVIII w. Analizowano wówczas wydajność pracy w związku z walką robotników o podwyżkę płac i skrócenie dnia pracy (Krzysztofiak, Luszczewicz 1976).

Pierwsze właściwie usystematyzowane badania budżetu czasu przeprowadzono dopiero w latach 90-tych zeszłego wieku w Australii, Kanadzie, Danii, Finlandii, Francji, Japonii, Niemczech, Nowej Zelandii, Wielkiej Brytanii i USA.

W większości krajów OECD badania budżetu czasu (Time Used Surveys), zgodnie z zaleceniami Eurostatu są prowadzone regularnie od 1999 r. OECD prowadzi niezależnie od TUS pomiar czasu przepracowanego w UE i wykorzystuje do tego dwa główne źródła:

- Badania aktywności zawodowej populacji (Labour Force Surveys (LFS) w UE, Current Population Survey w USA, Badanie Aktywności Ekonomicznej Ludności w Polsce), oparte o porównywalną metodologię.
- Badania ankietowe przedsiębiorstw (tzw. Establishment Surveys).

Mimo, że nie są one projektowane wyłącznie dla celów pomiaru czasu pracy, dotyczą (najczęściej) liczby godzin przepracowanych w poprzednim tygodniu w głównym miejscu pracy, w tym liczby opłacanych i nieopłacanych godzin nadliczbowych, preferencji dotyczących tygodniowego czasu pracy; a także liczby godzin przepracowanych w poprzednim tygodniu w pracy dodatkowej.

Metodologia badania budżetu czasu określona przez INSTRAW (stosowana w Polsce) na przestrzeni lat 1976-2013 ewoluowała, i obecnie zgodnie z metodologią Eurostatu stosuje się 11 grup czynności:

- Potrzeby fizjologiczne: sen, jedzenie i picie, inne potrzeby osobiste,
- Praca zawodowa: praca główna, praca dodatkowa, inne czynności związane z pracą,
- Nauka: w szkole/ na uczelni, inna nauka podczas czasu wolnego,
- Zajęcia i prace domowe: obróbka żywności, prace związane z utrzymaniem porządku, prace związane z przygotowaniem i utrzymaniem odzieży, ogrodnictwo i opieka nad zwierzętami domowymi, budowa, remonty i naprawy, zakupy i korzystanie z usług, zarządzanie gospodarstwem domowym, opieka nad dziećmi, opieka nad dorosłymi,
- Dobrowolna praca w organizacjach i poza nimi: praca dla organizacji, nieformalna pomoc dla innych gospodarstw domowych, uczestnictwo w spotkaniach organizacji i grup nieformalnych,
- Życie towarzyskie i rozrywki: życie towarzyskie, rozrywka i kultura, odpoczynek bierny,
- Uczestnictwo w sporcie i rekreacji: ćwiczenia fizyczne, zbieractwo, łowiectwo, inne,
- Zamiłowania osobiste – hobby i gry: sztuka, zamiłowania natury technicznej, gry,
- Korzystanie ze środków masowego przekazu: czytanie, telewizja i video, radio i muzyka,
- Dojazdy i dojścia: dojazdy i powroty, dojścia i powroty,
- Inne nie uwzględnione.

Metody badania budżetu czasu, dzieląc czas dnia na etapy często zawężały czynności do jednego działania, np. dojazd, praca zawodowa. Wprowadzie Australijskie Biuro Statystyczne w metodologii badania budżetu czasu w 2008 r. w poziomach aktywności dzieli pracę zawodową na podstawową i dodatkową oraz wyodrębnia z nich nadgodziny wypracowane w miejscu pracy i poza nią, to należy pamiętać, że są to czynności gratyfikowane.

Największym zainteresowaniem badaczy był czas wolny poza pracą zawodową płatną związany z wykonywaniem czynności na rzecz gospodarstwa domowego, aktywności społecznej. Wiązało się metodologią wyliczania produkcji gospodarstw domowych (Błaszczak-Przybycińska, 2008; Ironmonger, 1989; Mikuta, 2002; Varjonen et. al., 2012).

Metody wyceny nieodpłatnej pracy.

W badaniach wyceny wartości pracy nieodpłatnej funkcjonują dwa podejścia – wynikowe i nakładowe. Podział taki zastosowali Holloway, Short i Tamplin (2002) w raporcie dot. utworzenia satelitarnego rachunku gospodarstw domowych, sporządzonym dla Office of National Statistic. W podejściu nakładowym wyceniany jest czas pracy w gospodarstwie, natomiast w podejściu wynikowym produkt pracy. Pierwsze podejście obejmuje metodę stawek rynkowych, metodę kosztu alternatywnego, metodę średniej stawki gospodyni domowej oraz kosztów utrzymania. W podejściu wynikowym stosuje się metodę

kosztów zużycia czynników współtworzących usługę. Metoda średnich stawek rynkowych polega na wyodrębnieniu wszystkich rodzajów czynności wykonywanych w gospodarstwie domowym oraz zmierzeniu czasu trwania każdej z nich. Następnie ustalana jest wysokość stawki godzinowej, którą należałoby zapłacić firmie lub osobie wyspecjalizowanej w danej dziedzinie i funkcjonującej na rynku. Iloczyn czasu trwania poszczególnych prac domowych oraz stawek płacy odpowiadających poszczególnym czynnościom pozwala oszacować miesięczną wartość pracy w gospodarstwie. Metoda wyceny nieodpłatnej pracy wg. stawek rynkowych – zgodna z metodologią przyjętą przez GUS. Zdaniem Błaszczak-Przybycińskiej (2008) oddaje najbardziej realny obraz i wartość wykonywanych prac nieodpłatnie.

B. Mikuta (2002) proponuje sposób, który polega na nadaniu wartości poszczególnym czynnościom na podstawie średniej ilości czasu, jaki poświęca się na ich wykonanie razy stawki godzinowe z zawodów odpowiadających wykonywanym czynnościom.

A. Titkow (2004) poruszyła problem oszacowania pracy domowej kobiet, wskazując na dwa kierunki. Za pierwszy podała nadanie pracy wartości pieniężnej i jako sposób przypisanie każdej czynności wartość równą cenie, jaką trzeba za daną usługę zapłacić na rynku.

Drugie podejście polega na nadaniu wymiaru ilości czasu poświęconego na prace domowe. Jest ono skorelowane z dwoma zmiennymi mającymi wpływ na ten aspekt, tj. liczbą członków gospodarstwa oraz ich wiekiem. Są one podstawą tzw. Skali Madryckiej, pozwalającej oszacować pracochłonność związaną z czynnościami na rzecz rodziny. Autorka wskazuje jako zaletę tej metody prostotę oraz wykorzystanie do obliczania pracochłonności zarówno w wymiarze pojedynczych gospodarstw jak i grup społecznych a nawet krajów.

Ważnym aspektem rozważań nad NPP jest produkcja gospodarstw domowych – *household production*. Próby pomiaru i wyceny produkcji gospodarstw domowych podjęto w Australii w 1989 r. Wyceny dokonano metodą sumowania czynników użytych do produkcji, tj. materiałów i energii oraz wartości pracy i kapitału dla poszczególnych czynności. Na tej metodzie opracowano rachunki satelitarne uwzględniające wartość produkcji domowej dla Australii, Kanady, Norwegii, USA. (Ironmonger, 1989)

W założeniu metody średniej stawki gospodyni domowej dom prowadzi wynajęta osoba, która sama wykonuje wszystkie obowiązki. Miesięczny koszt pracy domowej można wyznaczyć na podstawie średniej stawki płacy tego typu pracownika oraz liczby przepracowanych godzin. Metodę tą stosowano w najwcześniejszych badaniach wartości pracy domowej, prowadzonych w USA i w Szwecji (Hozer-Koćmiel, 2010).

W roku 1992 G. Becker, współtwórca razem z J. Mincerem w latach 60-tych „nowej ekonomii gospodarstwa domowego”, wycenił pracę domową dowodząc jednocześnie, że stanowi ona około 30% dochodu narodowego. Uważał, że alokacja czasu pracy i czasu wolnego kobiet przebiega między trzema komponentami: czasem poświęcanym płatnej pracy zawodowej, czasem poświęcanym na nieodpłatne prace domowe oraz czasem wolnym (Becker, 1990). Problemem tworzenia źródeł danych i metod pomiaru nieopłacanej, nierynkowej pracy i produkcji wykonywanej w gospodarstwach domowych w krajach OECD zajmuje się Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD, 1995). Główne kategorie metod pomiaru opracowanych przez OECD to:

- a. metoda "kosztu utraconych korzyści" lub „kosztów alternatywnych”, opiera się ona założeniu utraty zarobków które osoba wykonującą nieopłacaną pracę na rzecz gospodarstwa domowego mogłaby otrzymać wykonując pracę zarobkową w danym czasie.
- b. metoda "substytutu globalnego" inaczej nazywaną „metodą kosztu pomocy domowej”, wycena pracy na rzecz gospodarstwa domowego odpowiada stawce godzinowej pracy nie wymagającej żadnych szczególnych kwalifikacji;
- c. metoda "substytutu specjalisty" (również zwana "metodą kosztów rynkowych"), która przyrównuje różnorodne rodzaje czynności wykonywanych w gospodarstwie

domowym do dochodów z pracy wykonywanej przez profesjonalistów, takich jak kucharze, nauczyciele itd. (Pietila, 1997, Błaszczak-Przybyńska, 2008, 2014)

Wszystkie te sposoby pomiaru skupiają się wokół tak zwanej metody nakładowej, ponieważ mierzą one produkcję gospodarstw domowych poprzez wkłady do procesu, w szczególności godziny pracy. Instytut Badań i Szkoleń ONZ do spraw Postępu Kobiet - INSTRAW, proponuje jeszcze jedną, nie wspomnianą powyżej, metodę, jaką jest:

- d. metoda "oceny oparta na produkcji wytworzonej", która zakłada wycenę produkcji nierynkowej w jednostkach wartości rynkowej produkcji wytworzonej, poprzez które produktom i usługom wytworzonym w gospodarstwie domowym są przydzielone równowartości ceny podobnych dóbr i usług na rynku. Metoda oparta na produkcji wytworzonej nie wymaga użycia jednostek czasu (Pietila, 1997; Chinowska, 2000; Hozer, 2006).

Inna metodologia obliczania wartości powoduje, że oszacowanie wartości produkcji gospodarstwa domowego zależy od zastosowanej metody. A. Chadeau, badaczka OECD, uważa metodę "substytutu specjalisty" za najbardziej wiarygodne i jednocześnie prawdopodobne zbliżenie w wycenie nierynkowej pracy i produkcji gospodarstw domowych. (Chadeau, 1992).

Przyczyny trudności w wycenie prac wykonywanych w gospodarstwie domowym to:

- prace na rzecz gospodarstwa domowego wykonywane są przez członków gospodarstwa domowego nieodpłatnie
- cena usług wykonywanych na rzecz gospodarstwa domowego nie jest weryfikowana przez rynek
- zróżnicowanie jakości poszczególnych czynności wykonywanych na rzecz gospodarstwa domowego. (Błaszczak-Przybyńska, 2008)

Metodologia badań

Materiał badawczy na potrzeby pracy i artykułu pozyskano z kwestionariuszy ankietowych. Badaniu poddano 271 pracowników wybranych instytucji sektora publicznego usytuowanych na terenie powiatu kętrzyńskiego, w których zatrudnienie w regionie wg. danych GUS (2013) PKD2007, w latach 2011-2012, jest największe i przekracza 22 % zatrudnionych w sektorze publicznym w województwie warmińsko-mazurskim. Zaliczono do nich zakłady sekcji P, O, Q PKD2007 tj. oświaty: szkoły średnie i podstawowe; służby zdrowia: szpital, zakłady opieki zdrowotnej; bezpieczeństwa: Policji i Straży Granicznej; opieki społecznej: MOPS, GOPS i POPR; urzędy samorządu terytorialnego – w przepisach prawa określonych jako funkcjonariusze publiczni. Z badań wyłączono pracowników cywilnych zatrudnionych na etatach pomocniczych i obsługi zakładów pracy: mechaników, palaczy, sprzątaczek, ślusarzy, stażystów, itp.

Ze względu na trudności wynikające z wypełniania dzienniczek – metody zalecanej przez Eurostat, do ankiety głównej opartej na pytaniach zamkniętych i pół otwartych, dodano moduły, w którym respondenci mieli określić czas poświęcony na wykonywanie nieodpłatnej pracy w czasie pracy zawodowej, oraz zadań zawodowych poza pracą i dokonać podziału czasu dnia na wykonywane czynności.

Zasady doboru celowo – losowego zastosowano również w badaniach głównych, ale warunkiem pozyskania wiarygodnych i rzetelnych danych było zastosowanie założeń metody doboru próby tzw. kuli śnieżnej. Metoda ta opisana i stosowana przez badaczy (Glinka B., Hensel P. 2012; Kaczmarek M. et. al. 2013) pozwoliła dotrzeć do trudnodostępnej grupy respondentów, jakimi z założenia byli pracownicy sektora publicznego. Trudnodostępnej ze względu na rodzaj pytań (dot. wspomnianej sfery prywatnej) oraz dlatego, iż niektórzy badani mogli już brać udział w badaniu pilotażowym i ponowne wypełnianie ankiety mogłoby ich zniechęcić.

D. Maison (2001) podkreślił, że nie jest błędem jeśli przeprowadza się badania w tej samej grupie (miejscu) po upływie pewnego czasu pod warunkiem poruszania się w obrębie jednego problemu, np. produktu, zjawiska. Zbiorowość taką określa się mianem grupy powtarzanej (Kaczmarek et. al. 2013). Autor dysertacji zauważył w ponownym dotarciu do tej samej grupy celowej, korzyść w postaci łatwiejszego zrozumienia pytań oraz pogłębienie efektu „kuli śnieżnej” przy doborze grupy celowej.

Do wyliczenia wartości zadań nie będącymi obowiązkami, wykonywanymi w czasie pracy zawodowej wykorzystano metodę „substytutu specjalisty”. Ze względu na rodzaj i charakter wykonywanych czynności przyjęto stawki godzinowe (GUS 2014) (bez podziału na sektory gospodarki i płeć) wynagrodzenia sekretarki do takich zadań jak: praca na pakietach biurowych typu Office, wypełnianie druków, wniosków, PIT, itp., komunikacja (rozmowy telefoniczne, poczta, portale społecznościowe) i przeglądanie Internetu (zakupy, opłaty); średniego personelu z dziedziny prawa wykonującego zadania z zakresu interpretacji przepisów prawa oraz innych specjalistów nauczania i wychowania do odrabiania zadań ze studiów, kursów, nauki.

Wnioski

W wyniku analizy kwestionariuszy ankietowych zebranych w badaniu pilotażowym, wyodrębniono z czasu pracy płatnej oraz czasu wolnego czynności, za które pracownik sektora publicznego nie otrzymywał korzyści finansowych. Dokonano również podziału tych czynności nieodpłatnych wykonywanych przez pracownika sektora:

1. Praca nieodpłatna zawodowa w sektorze publicznym. Praca dodatkowa poza zadaniami zleconymi przez pracodawcę, wykonywana w czasie godzin pracy zawodowej płatnej, za które de facto nie otrzymuje wynagrodzenia.
2. Praca niezapłacona pozazawodowa wykonywana poza miejscem pracy. Jest to rodzaj czynności wykonywanych poza czasem pracy zawodowej, których wykonanie nie było możliwe w miejscu pracy z różnych względów, np. specyfiki tych zadań wymagających oprogramowania, dostępu do szybkiego internetu, czy warunków pracy. Zaliczono do niej również prace wykonywane w ramach przygotowania się wykonywania obowiązków zawodowych w późniejszym czasie, np. przygotowanie prezentacji, konspektów. Za te czynności pracownik nie otrzymuje wynagrodzenia, nie są uwzględniane jako nadgodziny.

Podział taki wynikał z umiejscowienia przez respondentów wykonywanych czynności zarówno w godzinach pracy zawodowej jak i przenoszenia poza czas i miejsce pracy obowiązków zawodowych. Uwarunkował on konstruowanie ankiety badania głównego w zakresie wskazania motywów powstawania nieodpłatnej pracy oraz czasu przeznaczonego na wykonanie tej pracy.

Uwzględnienie NPP w rachunkach satelitarnych wymaga przedstawienia w postaci wartości wyrażonej w pieniądzu. Posiadając danej z zakresu wielkości czasu poświęconego na jej wykonanie oraz stawki godzinowej istnieje możliwość obliczenia wartości wykonywanych nieodpłatnych czynności wykorzystując metodę „substytutu specjalisty”.

Tabela: Wartość czynności wyrażona w zł, wykonywanych w czasie pracy zawodowej przez jednego badanego pracownika sektora publicznego w czasie jednego tygodnia.

NPP ¹ wykonywana w czasie pracy poza obowiązkami	Czas przeznaczony na NPP (1 osoba/min.)	Specjalista	Stawka godzinowa (zł)	Wartość NPP (czas x stawka)
Praca na pakietach biurowych typu Office	82	sekretarka	16,93	23,14
Wypełnianie druków, wniosków, PIT , itp.	66	sekretarka	16,93	18,62
Komunikacja (rozmowy telefoniczne, poczta, portale społecznościowe)	29	sekretarka	16,93	8,18
Przeglądanie Internetu (zakupy, opłaty)	43	sekretarka	16,93	12,13
Odrabianie zadań ze studiów, kursów, nauka.	76	inni specjaliści nauczania i wychowania	33,87	42,90
Interpretacje przepisów prawa.	44	średni personel z dziedziny prawa	16,07	14,20
Razem	340			119,17

Źródło: Opracowanie własne z wykorzystaniem danych GUS za 2012 r.

Tabela przedstawia schemat, metodę wyliczenia wartości prac wykonywanych w czasie i w miejscu pracy zawodowej przez pracownika sektora publicznego. Za jednostką czasu przyjęto jeden tydzień pracujący, bez świąt, urlopów, zwolnień.

Dane GUS za X.2012 r. podają średnie wynagrodzenie na poziomie 3895,72. Wartość wytworzonej nieodpłatnej pracy przez jednego pracownika w wybranych instytucjach sektora publicznego to ok. 120 zł, co w ciągu miesiąca daje ok. 500 zł. To 12,5 % średniego wynagrodzenia miesięcznego.

Badania występowania nieodpłatnej pracy w sektorze publicznym to badania nowatorskie. Zastosowanie metod badawczych, doboru próby czy choćby zawodów do określenia stawek godzinowych będą podlegać zarówno krytyce jak i uszczegółowianiu w dalszych pracach.

Nieodpłatna praca jest pojęciem wykraczającym poza ramy klasycznej ekonomii. Za pracę traktowaną jako czynnik produkcji otrzymuje się wynagrodzenie. W przypadku pracy nieodpłatnej takiej zapłaty z założenia i faktycznie nie ma. Dlatego też do zdefiniowania tej formy aktywności, jej wartościowania zastosowano metodę abstrakcji naukowej.

Jednak badania prowadzone w ramach programu VEGA na Uniwersytecie w Bańskiej Bystrzycy dowodzą, że ta forma aktywności wykracza poza ramy abstrakcji i można ją określić w czasie, przestrzeni i wartości.

---

¹ NPP – nieodpłatna praca

Literatura:

- [1] BECKER, G. 1990. *Ekonomiczna teoria zachowań ludzkich*. Warszawa: PWN. ISBN: 9788301085209
- [2] BŁASZCZAK-PRZYBYCІŃSKA, I., 2008. *Produkcja gospodarstw domowych, jako czynnik dochodotwórczy*. Warszawa: SGH 2008. ISSN: 0867-7727.
- [3] CHINOWSKA, K. 2000. *Sprawozdanie z badania ankietowego: Czas pracy kobiet*. In „Prawo i Płeć” Kwartalnik Centrum Praw Kobiet, nr 2/2000. ISBN: 1640-7016.
- [4] CHADEAU, A. 1992. *What is Households' Non-market Production Worth?* OECD Economic Studies No. 18, Spring 1992.
- [5] CZEREPANIAK-WALCZAK, M. 2007. Od próżniaczenia do zniewolenia – w poszukiwaniu dyskursów czasu wolnego. In MARYNOWICZ-HETKA, E. *Pedagogika społeczna*. t. II. Warszawa: PWN 2007.
- [6] GLINKA B., HENSEL P., 2012. Pułapki i dylematy w badaniach jakościowych. In JEMIELNIAK, D. (eds.) *Badania jakościowe. Podejścia i teorie*. t. 1. Warszawa: PWN 2012. ISBN: 978-83-01-16945-9. s. 41-57.
- [7] GUS 2013. *Mały rocznik statystyczny*. Warszawa: Zakład Wydawnictw Statystycznych. ISSN 1640-3630.
- [8] GUS 2014. *Struktura wynagrodzeń wg. zawodów w październiku 2012*. Warszawa: Zakład Wydawnictw Statystycznych. ISSN 1640-6796.
- [9] HOLLOWAY, S., SHORT, S., TAMPLIN, S. 2002. *Household Satellite Account (Experimental) Methodology*. Office for National Statistics.
- [10] HOZER, M. 2006. *O potrzebie odrębnej wyceny pracy domowej kobiet na wsi i w mieście*. In Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, nr 450. Prace Katedry Ekonometrii i Statystyki, nr 17/2006.
- [11] HOZER-KOĆMIEL, M., 2010. *Statystyczna analiza podziału czasu i wartości pracy kobiet*. Studia i Prace Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania nr 20. Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 2010. ISSN 1640-6818, ISSN 2080-4881.
- [12] IRONMONGER, D. 1989. *Household work*. Sydney: Allen & Unwin, 1989. ISBN: 978-00-49280-68-7.
- [13] IRONMONGER, D. 2000. *Household Production and the Household Economy*. Research Paper Series 759. The University of Melbourne, Department of economics. <http://www.economics.unimelb.edu.au/downloads/wpapers-00-01/759.pdf> dn. 13.03.2014 r.
- [14] KACZMAREK, M., OLEJNIK, I., SPRINGER, A. 2013. *Badania jakościowe - metody i zastosowania*. Warszawa: CeDeWu 2013. 245 s. ISBN: 978-83-7556-227-9.
- [15] KARNEY, J. E. 1998. *Człowiek i praca. Wybrane zagadnienia z psychologii i pedagogiki pracy*. Warszawa: Międzynarodowa Szkoła Menedżerów, 2000. 222 s. ISBN: 83-868-9125-4.
- [16] KRZYSZTOFIAK, M., LUSZNIEWICZ, A. 1981. *Statystyka*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Ekonomiczne, 1981. Wydanie I. 411s. ISBN 83-208-0189-3
- [17] MAISON, D. 2001. *Zogniskowane wywiady grupowe. Jakościowa metoda badań marketingowych*. Warszawa: PWN, 2001. 196 s. ISBN: 83-01-13336-8.

- [18] MATKIEWICZ, D., 2012. Społeczno-ekonomiczne przyczyny występowania nieodpłatnej pracy. In URAMOVA, M. (red.) *Trh práce v kontexte špecifik neplatené práce, meranie jej rozsahu a dopadu na domácnosti, podnikateľskú sféru a ekonomiku*. Zborník vedeckých štúdií. VEGA 1/1141/11 2012. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela. ISBN: 978-80-557-0437-1.
- [19] MIKUTA, B. 2002. *Metody wyceny wartości usług pozarynkowych świadczonych na rzecz gospodarstwa domowego*. w: Zeszyty Naukowe SGGW nr 47. Warszawa 2002. Wydawnictwo SGGW.
- [20] OECD, 1995. *Household Production in OECD Countries. Data Sources and Measurement Methods*. 57 s. Paris. ISBN 9264145648
- [21] PIETILA, H. 1997. *The triangle of the human economy: household - cultivation - industrial production*. Ecological Economics, Vol. 20, Issue 2, Feb. 1997, Pages 113–127, ISSN: 09218009.
- [22] Statistic of New Zealand. 2011. *Time used survey: 2009/10*. Government Statistician 2011. ISBN 978-0-478-37709-5
- [23] TITKOW, A., DUCH-KRZYSTOSZEK, D., BUDROWSKA, B. 2004. *Nieodpłatna praca kobiet. Mity, realia, perspektywy*. Warszawa: IFiS PAN, 2004. 280 s. ISBN: 83-7388-067-4.
- [24] TOKARSKI, Z. 2008. *Wolontariat w Polsce. Raport z badań w latach 2000-2003*. Łódź: Wydawnictwo WSH-E, 2008. 222 s. ISBN: 978-83-7405-286-3.
- [25] VARJONEN, J., HAMUNEN, E., SOINNE, K. 2012. *Satellite Accounts on Household Production: Eurostat Methodology and Experiences to Apply It*. <http://www.iariw.org/papers/2012/HamunenPaper.pdf>. dn. 13.12.2013 r.